

Л.В. Петрик

ORCID id 0000-0001-9936-176X

МЕДІА-ГРАМОТНІСТЬ ЯК НАВИЧКА ХХІ СТ.

У статті розглядаються навички ХХІ ст., які необхідні особистості для успішного навчання та професійної діяльності в епоху інформатизації суспільства, зокрема медіа-грамотність як одна з ключових. Наведено приклади нових медіа-навичок, формування яких є концептуальним в освітньому процесі сучасності. У роботі також розглянуто модель SAMR і висвітлено рівні складності застосування медіа-засобів у процесі організації навчальної діяльності, зокрема у навчанні іноземних мов.

Ключові слова: медіа-грамотність, медіа-засоби, модель SAMR, навички ХХІ ст., нові медіа-навички.

© Петрик Л.В., 2017

Вступ. Нові медіа та інформаційно-комунікаційні технології продовжують проникати у життя кожного регіону світу, пов'язуючи між собою все більше людей. Розвиток цих технологій змінює природу навчання та праці, впливає на соціальні та міжнародні відносини, адже молодь хоче бути успішною та затребуваною, висококваліфікованою та гнучкою у сучасному суспільстві, тож потребує набуття навичок, які допоможуть реалізувати ці бажання. У глобалізованому світі надзвичайно важливо вміти працювати в команді, спілкуватись, обмінюватись інформацією та застосовувати її в особистісній та професійній сферах, вміти правильно аналізувати, оцінювати та створювати нову інформацію засобами нових технологій. На ринку праці важливого значення набули такі навички, як спільне прийняття рішень, обмін інформацією, співпраця, інноваційність та швидкість. Ураховавши потреби молодих людей і вимоги суспільства та розглянувши бачення успіху особистості у світі без кордонів, представники організації «Партнерство задля розвитку навичок ХХІ століття» запропонували рамку основних навичок, які повинна опанувати сучасна людина у ХХІ ст., а саме: *знання основних предметів* (глобальна обізнаність, фінансова, економічна, підприємницька, громадянська, життєзберігаюча, екологічна грамотність); *навчальні та інноваційні навички* (критичне мислення і вирішення проблем, навички співпраці та комунікативні, творчість та інноваційність); *уміння працювати з інформацією, медіа- та комп'ютерні навички* (інформаційна, медіа- та ІКТ-грамотність); *життєві та кар'єрні навички* (гнучкість та пристосовуваність, ініціатива та самоспрямованість, соціальні навички та навички, пов'язані зі співіснуванням різних культур, продуктивність та вміння з'ясувати та

враховувати кількісні показники, лідерство та відповідальність). Визначення медіа-грамотності як навички ХХІ ст. є актуальним питанням і потребує детального вивчення. Зокрема, це стосується застосування медіа-засобів у формуванні вищезазначеної навички, оскільки особистість формується, зростає, навчається та працює у світі нових медіа та інформаційно-комунікаційних технологій.

Мета статті — обґрунтувати медіа-грамотність як навичку ХХІ ст. і визначити ефективні шляхи застосування медіа-засобів у її формуванні.

Завдання: розглянути перелік навичок ХХІ ст.; визначити медіа-грамотність як одну з важливих навичок сучасної особистості; висвітлити модель SAMR для формування медіа-грамотності у процесі навчання, зокрема іноземних мов.

Аналіз сучасних досліджень показав, що питанню становлення нового покоління було присвячено праці В. Андрущенко, І. Бега, І. Зязюна, В. Євдокімова, В. Кременя, С. Сисоевої, Л. Хоружої. Питання оцінювання та навчання навичок ХХІ ст. висвітлене у роботах зарубіжних науковців, а саме: П. Гріффіна (P. Griffin), Б. Макгау (B. McGaw), М. Бінкля (M. Binkley), О. Ерстада (O. Erstad). Нами визначено, що інформаційно-комунікаційна грамотність увійшла до кола інтересів таких дослідників, як Н. Морзе, Є. Полат, О. Суховірський; формування критичного мислення особистості — А. Байрамова, О. Белкіна-Ковальчук, Д. Гейнер (J. Gainer), К. Мередит, О. Тягло, Т. Хачумян; дослідження аспектів медіа-освіти та формування медіа-грамотності — Л. Баженова, О. Волошенюк, К. Ворсноп, Г. Онкович, В. Іванов, Ю. Казаков, С. Лівінгстон, А. Литвин, Л. Найденова, М. Слюсаревський, О. Федоров та інших науковців.

Резюмуючи думки дослідників, слід підкреслити, що організація освітнього процесу з метою формування ключових навичок, необхідних людині у XXI ст., є першочерговою задачею освітньої сфери сьогодення, адже необхідно підготувати молоду людину до життя у мінливому суспільстві з постійно зростаючою кількістю інформації. Саме тому формування цих навичок було вирішено включити до змісту академічних стандартів, шкільних програм і регулярно оцінювати у тих, хто навчається (Livingstone S., 2004).

Оскільки питання медіа-грамотності як навички XXI ст. є об'єктом нашого дослідження, то для розуміння її природи варто згадати еволюційні віхи, а саме: *класичну грамотність* — уміння читати та писати; *аудіовізуальну грамотність*, пов'язану з електронними медіа (кіно, телебачення, зображення); *цифрову, або інформаційну грамотність*, необхідну для використання комп'ютера та цифрових медіа, які потребували набуття нових навичок для роботи з ними; *медіа-грамотність*, питання появи та розвитку якої постало через результат збіжності всіх медіа — об'єднання електронних (медіа-комунікації) та цифрових медіа (мультимедіа-комунікації), яке відбувається на стадії розвитку інформаційного суспільства. Цей етап включає в себе знання попередніх форм грамотності: класичної, аудіовізуальної, цифрової (Study on the Current Trends and Approaches to Media Literacy in Europe, с. 8). Отже, зазначимо, що неможливо сформулювати медіа-грамотність, не навчивши особистість швидко та ефективно знаходити інформацію, більшість якої розміщена у медіа-ресурсах Інтернету (порталах, блогах, сайтах, спільнотах, соціальних мережах тощо), критично її оцінювати та застосовувати для вирішення проблем, з іншого боку, в сучасному світі зробити це можна за допомогою нових медіа-засобів та інформаційно-комунікаційних технологій, які потребують уміння їх використання.

Медіа-грамотність тісно пов'язана з формуванням критичних та творчих навичок та умінь (вирішення проблем, критичного мислення, доступу до інформації, її аналізу та оцінювання, творчих, технічних та комунікативних навичок), медіа-освітою (взаємодія з медіа під час формального та неформального навчання, залученням до партнерства та активного громадянства (права на інформацію, демократія, свобода слова, міжкультурний діалог, участь у суспільних сферах) (Study on the Current Trends and Approaches to Media Literacy in Europe, с. 16).

Медіа-грамотність є результатом медіа-освіти і найвищим рівнем *медіа-культури* особистості та «стосується вміння користуватися інформаційно-комунікативною технікою, виражати себе і спілкуватися за допомогою медіа-засобів, свідомо сприймати і критично тлумачити інформа-

цію, відділяти реальність від її віртуальної симуляції, тобто розуміти реальність, сконструйовану медіа-джерелами, осмислювати владні стосунки, міфи і типи контролю, які вони культивують (E. Lai, M. Viering, 2012, с. 41). Як синонім медіа-грамотності може вживатись термін *медіа-компетентність*.

Формування медіа-грамотності викликає зацікавленість багатьох науковців, методистів та педагогів України та зарубіжжя. Український науковець з питань медіа-освіти В. Іванов, зокрема, визначає *медіа-грамотність* як сукупність мотивів, знань, умінь і можливостей, що сприяють добиранню, використанню, критичному аналізу, оцінюванню та передаванню медіа-текстів різних форм, жанрів. У своєму підручнику «Медіаосвіта та медіаграмотність» науковець наводить визначення поняття «медіа-грамотність» канадського дослідника з медіа-освіти К. Ворснопа, з яким не можна не погодитись. За його формулюванням, *медіа-грамотність* — це здатність експериментувати, інтерпретувати (аналізувати) та створювати медіа-тексти (Іванов В., 2013, с. 10). Вважаємо, що ці два визначення доповнюють одне одного, адже перед тим як медіа-повідомлення передати, його необхідно вміти коректно створити за допомогою нових медіа-засобів.

За словами С. Лівінгстон, медіа-грамотність передбачає уміння аналізувати мультимедійні тексти, орієнтуватись в їх гіпертекстуальності, а інколи і в їх анархічній організації; уміння синхронної комунікації та інтерактивності, враховуючи культурне розмаїття та інклюзивність інформації; уміння дотримуватись візуальної естетики при використанні бриколажу (Livingstone S., 2004, с. 8).

Нові медіа XXI ст. надають широкомасштабний доступ середньостатистичним громадянам до публікацій та розміщення власних творів у світовій мережі, тому варто навчити людей не лише технічним навичкам застосування засобів, а й критичному ставленню до інформації (Gainer J., 2012, с. 16).

Швидкий розвиток комп'ютерів, планшетів, мобільних телефонів, Інтернету зумовив появу нового терміна — *нові медіа-навички*. Група дослідників Анненберзької лабораторії інновацій при Університеті Південної Каліфорнії (Сполучені Штати Америки) вважає, що нові медіа-навички є основними культурними компетенціями і соціальними навичками, які потрібні молодим людям у новому медійному просторі. Ці навички також базуються на традиційній грамотності, дослідницьких, технічних навичках та навичках критичного аналізу, яким навчають у процесі формальної освіти. Науковці характеризують нові медіа-навички як здатність виконувати певні дії, застосовуючи медіа-засоби, а саме:

— експериментувати із середовищем, опановуючи новий медіа-засіб або ресурс шляхом спроб та експериментів, вирішуючи проблему із застосуванням засобу (*гра*);

— приймати альтернативні тотожності (ідентичності) з метою імпровізації і відкриття, що допомагає бути мобільним і досліджувати інтернет-спільноти (*продуктивність*);

— інтерпретувати і будувати динамічні моделі реальних процесів, що допомагає зрозуміти складні системи комп'ютерних мереж (*моделювання*);

— змішувати медіа з чітким знанням, коли і як це доречно і правильно робити, за зразком і змістом, що сприяє розумінню літературних творів, музики і мистецтва (*виділення*);

— виконувати кілька завдань одночасно і концентрувати увагу на більш важливих деталях (*багатозадачність*);

— осмислено взаємодіяти з інструментами, які розширюють розумові здібності (наприклад, ефективно використовувати електронний словник на смартфоні з метою швидкого отримання інформації) (*розподілене пізнання*);

— об'єднувати знання для досягнення спільної мети, яка є ключем до проектів (*колективний розум*);

— оцінювати надійність і довіру до різних джерел інформації (*судження*);

— стежити за потоком історії та інформації з кількох ЗМІ і досліджувати тему за допомогою відео- та фотозйомки, письмової роботи, музики, інтернет-джерел тощо (*трансмедіа навігації*);

— шукати, узагальнювати і поширювати інформацію (*робота в мережі*);

— подорожувати до різних спільнот, поважати різні точки зору (*ведення переговорів*);

— переводити інформацію у візуальні моделі і зрозуміти її за допомогою візуальних моделей під час спілкування (*візуалізація*) (New Media Literacies, 2016).

Досягти достатнього рівня медіа-грамотності можливо шляхом формальної та неформальної освіти за допомогою нових медіа-засобів (комп'ютерів, планшетів, мобільних телефонів та Інтернету), які призначені для «створення, запису, копіювання, тиражування, збереження, поширення, прийняття інформації і обміну нею між автором медіа-тексту і аудиторією» (Федоров О., 2014, с. 24).

Застосування цих засобів в освітньому процесі все ще викликає велику кількість проблем та запитань. Засновник і президент консалтингової фірми “Hirpasus” (штат Массачусетс, США), доктор Рубен Пуентедура акцентує увагу на використанні та оцінці технологій в галузі освіти. Дослідником було розроблено 4-рівневу модель інтеграції технологій в освітній процес SAMR. Ця модель може допомогти вчителям різних предме-

тів чітко усвідомити мету використання засобу, щоб вірно добирати та застосовувати технології у своїй діяльності.

Назва моделі SAMR є акронімом від *Substitution, Augmentation, Modification, Redefinition*:

1 рівень — *Substitution* (підміна): засіб або технологія діє як пряма заміна інструменту, без функціональних змін;

2 рівень — *Augmentation* (приріст): засіб або технологія діє як пряма заміна інструменту, з функціональним поліпшенням;

3 рівень — *Modification* (перепроєктування): засіб або технологія допускає значний редизайн завдань;

4 рівень — *Redefinition* (перевизначення): засіб або технологія допускає створення нових завдань (Puentedura R., 2014).

Отже, кожен рівень моделі застосування технологій приводить до більш глибокого та детального занурення в них. Перші два рівні надають навчання ефективності та сучасності, а два найвищих — трансформують освітній процес, надають йому інноваційності та сприяють формуванню інформаційної, медіа- та ІКТ-грамотності.

Оскільки модель SAMR (Євстифєєва О., 2016) можна спроектувати на будь-який навчальний предмет, наведемо приклад кількох видів навчальної діяльності у вивченні іноземних мов. Кожен рівень моделі веде не лише до досягнення мети навчання іноземних мов — формування іншомовної комунікативної компетентності, а й до комплексного формування навичок ХХІ ст.

На рівні *підміна* медіа-засіб використовують замість книги, зошита, роздаткового матеріалу тощо, наприклад, для: ознайомлення з медіа-текстом з метою виявлення головної ідеї, пошуку конкретної інформації, з'ясування значення слова за контекстом, переказу змісту медіа-повідомлення; написання коментаря, листа, нотатку для формування навичок іншомовного письма; складання ментальних карт для удосконалення лексичного матеріалу або перевірки написання лексичних одиниць; вивчення лексики за допомогою сигнальних карток; опису зображення (фото) з метою опрацювання прийменників місця, теперішнього тривалого часу або звороту *There is (are)* тощо.

Рівень *приріст* суттєво не відрізняється від попереднього, пріоритетним видом діяльності визначено співробітництво, адже робота із медіа-засобом відбувається у спільних документах або ресурсах (Google Docs, Voice Thread, Titan Pad). Можна запропонувати відредагувати повідомлення, знайти та виправити помилки у тексті або окремих словах, підставити лексичні одиниці за змістом медіа-тексту, змінити дієслова, визначивши правильну граматичну форму, скласти спільну розповідь або оповідання, прослухати

аудіозапис, повторити за диктором та зробити запис власної вимови вивченого тексту, зробити фото на запропоновану тему та організувати роботу із цим зображенням (скласти запитання до зображення, описати зображення, відгадати, що зображено, ставлячи запитання партнеру), підготувати фотопрезентацію за темою, зазначеною у навчальній програмі.

Результати видів діяльності наступних двох рівнів передбачають ознайомлення з широкою локальною або світовою аудиторією. На рівні *перепроєктування* застосовуються певні зразки або моделі, які можна переробити відповідно до теми, що вивчається. Наприклад, скласти опитування або провести анкетування у спільному віртуальному класі; перепроєктувати графіки, діаграми для оцінювання, аналізу та порівняння отриманої інформації; побудувати схеми для візуалізації інформації, щоб полегшити переказ тексту; побудувати лінії часу (Time Lines) для опису послідовності дій або подій.

Найвищий рівень *перевизначення* формує інноваційність, творчість, вміння працювати з інформацією та медіа-ресурсами. Він передбачає створення нових завдань із залученням всіх видів мультимедіа, розміщення у мережі, надання можливості переглянути, прокоментувати та використати створену роботу у власній діяльності. Зокрема, написання резюме, відгуків, есе, створення підкатів та мультимедійних презентацій, редагування відео та фото, створення колажів, розважальних та навчальних ігор, скла-

дання власних пісень, віршів, історій, оповідань з метою формування навичок аналізу, оцінювання, синтезу та висловлювання власної точки зору із застосуванням опанованих лексичного та граматичного матеріалів.

Вищезазначені приклади не дають повного арсеналу застосування медіа-засобів у навчанні іноземних мов, проте всі вони сприяють досягненню його мети.

Висновки. Опанування навичками XXI ст. — безумовна вимога часу та потреба сучасної молоді. Серед них медіа-грамотності належить одне з ключових місць, адже саме вона може змінити роль користувача медіа з пасивного на активного. Медіа-засоби — інструменти, які спонукають особистість до інтенсивного життя у глобалізованому світі. Проте для умілого, корисного та правильного застосування медіа-засобів у навчанні, зокрема іноземних мов, людині варто навчитись оперувати такими новими медіа-навичками, як гра, продуктивність, моделювання, виділення, багатозадачність, розподілене пізнання, колективний розум, судження, трансмедіа-навігація, робота в мережі, ведення переговорів, візуалізація. Знання моделі SAMR виявляє чітку картину того, з якою метою і для досягнення яких результатів варто застосовувати ті чи інші медіа-засоби та ресурси у навчанні іноземних мов. Подальше дослідження зазначеної вище моделі розкриває простір для послідовного та ретельного добору медіа-текстів та медіа-ресурсів для застосування у навчальному процесі.

ДЖЕРЕЛА

1. *Іванов В.* Медіаосвіта і медіаграмотність як актуальні тенденції виховання сучасної молоді / В. Іванов, Т. Іванова // Збірник статей методологічного семінару «Медіаосвіта в Україні: наукова рефлексія викликів, практик, перспектив» / В. Іванов, Т. Іванова. — К., 2013. — С. 25–44.
2. Медіаосвіта та медіаграмотність: підруч. / [ред.-упор.: В.Ф. Іванов, О.В. Волошенюк ; за наук. ред. В.В. Різуна]. — К. : Центр Вільної Преси, 2013. — 352 с.
3. *Евстифеева О.* Модель SAMR — универсальный язык интеграции ИТ в обучение [Электронный ресурс] / О. Евстифеева. — Режим доступа : <http://roachinthenet.blogspot.ru/2016/05/samr.html#WANXmeWLTcs>
4. *Федоров А.В.* Словарь терминов по медиаобразованию, медиапедагогике, медиаграмотности, медиакомпетентности / А.В. Федоров. — М. : МОО «Информация для всех», 2014. — 64 с.
5. Create, Circulate, Connect. Collaborate [Электронный ресурс] // New Media Literacies / — Режим доступа : <http://www.newmedialiteracies.org/>
6. *Gainer J.* Critical Thinking: Foundation for Digital Literacies and Democracies [Электронный ресурс] / Jesse Gainer // Journal of Adolescent & Adult Literacy. Sep 2012, Vol. 56, Issue 1, p. 14–17. — DOI: 10.1002/JAAL.00096. — Режим доступа : <http://onlinelibrary.wiley.com/wo1/doi/10.1002/JAAL.00096/full>
7. *Lai E., Viering M.* Assessing 21st Century Skills: Integrating Research Findings National Council on Measurement in Education. Vancouver, B.C. [Электронный ресурс] / E. Lai, M. Viering. — 2012. — Режим доступа : http://researchnetwork.pearson.com/wp-content/uploads/Assessing_21st_Century_Skills_NCME.pdf
8. *Livingstone S.* Media Literacy and the Challenge of New Information and Communication Technologies [Электронный ресурс] / Sonia Livingstone. — Режим доступа : <http://eprints.lse.ac.uk/1017/1/MEDIALITERACY.pdf>

9. Livingstone S. What is Media Literacy [Електронний ресурс] / Sonia Livingstone. — Режим доступу : [http://eprints.lse.ac.uk/1027/1/What_is_media_literacy_\(LSERO\).pdf](http://eprints.lse.ac.uk/1027/1/What_is_media_literacy_(LSERO).pdf)
10. Puentedura R. SAMR in the Classroom: Developing Sustainable Practice [Електронний ресурс] / Ruben R. Puentedura. — Режим доступу : http://www.hippasus.com/rrpweblog/archives/2014/11/28/SAMRInTheClassroom_DevelopingSustainablePractice.pdf
11. Study on the Current Trends and Approaches to Media Literacy in Europe [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://ec.europa.eu/culture/library/studies/literacy-trends-report_en.pdf
12. The Partnership for 21st Century Skills. Framework for 21st Century Learning [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.ecu.edu/cs-educ/account/upload/21st_Century_Skills_Handout.pdf

Петрик Л.В.

МЕДИАГРАМОТНОСТЬ КАК НАВЫК XXI в.

В статье рассматриваются навыки XXI в., необходимые личности для успешного обучения и профессиональной деятельности в эпоху информатизации общества, в частности медиаграмотность как один из ключевых. Приведены примеры новых медианавыков, формирование которых является концептуальным в образовательном процессе современности. В работе также рассмотрена модель SAMR и освещены уровни сложности применения медиасредств в процессе организации учебной деятельности, в частности при обучении иностранным языкам.

Ключевые слова: медиаграмотность, медиасредства, модель SAMR, навыки XXI в., новые медианавыки.

L. Petryk

MEDIA LITERACY AS THE 21ST CENTURY SKILL

The paper is based on the 21st century skills that are an integral part in successful individual's training and professional activity in the era of the information society. Among them knowledge of core subjects, learning and innovation skills, information, media and technology skills, life and career skills are highlighted. It is determined that all the skills can't be formed separately from one another because all of them are interrelated and build a complex of skills to make a young person successful in life.

Media literacy is singled out as a key 21st century skill by the author because its formation is conceptual in the contemporary educational process.

Media literacy is defined as a set of motives, knowledge, skills and capacities that encourage media audience to search, experiment, use, analyze critically, evaluate, create and transfer media texts of different forms and genres.

Media literacy is closely associated with the formation of critical and creative skills, media education, involvement in the partnership and active citizenship.

The paper highlights the set of new media skills (play, performance, simulation, appropriation, multitasking, distributed cognition, collective intelligence, judgment, transmedia navigation, networking, negotiation, visualization) that can be formed with the help of new media tools the use of which is the demand of modernity. These tools motivate a personality to active life in a globalized world.

A four-level SAMR model is considered to be efficient to be integrated into educational process as it shows clearly how media tools can be used in teaching different subjects, in particular foreign languages. This model may be helpful to set objectives of the class, choose a right media tool or resource and the way of its use.

Thus, media tools are able to turn a passive media consumer into active one and possess a set of the 21st century skills.

Key words: media literacy, media tools, SAMR model, 21st century skills, new media skills.

Стаття надійшла до редакції 11.10.2016

Прийнято до друку 21.10.2016